

AFSTANDSLEREN IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

De uitbraak van het coronavirus wijzigde het lesgeven grondig. Afstandsleren met behulp van ICT maakte het mogelijk om met leerlingen in contact te blijven. Zowel leerlingen als leraren merkten al snel dat afstandsleren anders is dan leren op school.

Op 1 september 2020 startten scholen secundair onderwijs in code geel. Dat betekent dat scholen naast contactonderwijs ook afstandsleren kunnen organiseren. Vorig schooljaar gingen vakgroepen snel aan de slag. De pedagogische begeleiding gaf tips om eerst te focussen op herhalen en pas daarna over te stappen op *preteaching* of aanloopteren. Daarbij zagen we enkele aspecten in alle scholen gebeuren en bij enkele staan we even stil in dit artikel.

Virale leerinfectie

Welke kansen schuilen in de coronacrisis? Corona bezorgde de scholen een virale leerinfectie. Via experimenten binnen het afstandsleren geven wendbare en samen lerende schoolorganisaties vorm aan het onderwijs van de toekomst. Scholen bepalen zelf hoe ze afstandsleren vormgeven. Dat kan een livestreaming van een les zijn, maar ook gebeuren in voorbereiding op het volgende contactonderwijs of in de vorm van opdrachten – al dan niet projectmatig of gedifferentieerd – als inoefening of verdere verdieping of verbreding van het voorbije contactonderwijs. Tijdens het afstandsleren kan een leraar stand-by blijven voor vragen via livestream, chat of e-mail, maar het is ook mogelijk dat leerlingen volledig zelfstandig werken en tijdens een volgend lesuur via contactonderwijs het onderwerp verder uitdiepen of feedback krijgen op hun opdracht.

Afstandsonderwijs lukt maar als leerlingen over een computer en internet beschikken en als de thuissituatie zelfstudie mogelijk maakt.

Fitte en wendbare school

Door de uitbraak van Covid-19 kwamen we in een nieuwe realiteit, elk in een eigen bubbel. Veel moest overboord gegooid worden. Plots gaven we op afstand onderwijs. Pedagoog Bert Smits wijst erop dat de virale infectie al langer aan de gang was. Veel scholen wisten al dat de wereld VUCA is: volatiel, onzeker (*uncertain*), complex en ambigu. Alles hangt met elkaar samen en eenvoudige antwoorden bestaan niet. We leven in een verandering van tijdperk op het gebied van onderwijs, klimaat, wonen ... Oude manieren van werken worden onderuitgehaald. Impact zal er zijn. Scholen waren al bezig met mobiele toepassingen en allerlei technologieën, maar nu gaat alles sneller. Er komen nieuwe spelregels over hoe

we leerlingen en ouders bereiken, hoe we met elkaar omgaan. Dat leidt naar een nieuw normaal.

Als de wereld VUCA is, waar zet je dan als school op in? Je kunt in een ratrace de vernieuwingen binnenhalen, maar dat werkt verschroeiend. De school kan ook fundamenteel nadenken: waar staan we voor, welke ontwikkelingen zijn relevant, welke niet? Vele scholen hadden met corona een stresstest. Wendbare scholen maakten de overgang goed. Als team slaagden ze erin de leerlingen te bereiken en bij elkaar stil te staan. Andere scholen raakten op korte tijd geïnfecteerd, maar dat gebeurde ten koste van de draagkracht. Het is belangrijk om de fitheid op te krikken om als school diep en breed te leren en te vragen: 'Wat is de essentie van ons onderwijs?'

Een school die eerder als een netwerk georganiseerd is, ziet de wendbaarheid ook in het gedrag van de collega's. Daar geven teams zelf vorm aan hun onderwijs, ze vullen de job flexibeler in. Scholen die dat voor de crisis konden, schakelen sneller om. Corona heeft schoolteams uit hun comfortzone geduwd en dat doet pijn. Sommige leraren hadden het moeilijk om zichzelf te horen of te zien, maar pijn doet groeien en leidt naar persoonlijk meesterschap met een visie op de toekomst. Directeurs peilen naar die creatieve spanning: 'Wie heeft in die periode iets nieuws geleerd? Wat levert dat op voor de wereld?' Een school wordt stap voor stap een lerende organisatie in de richting van een nieuwe performante school. Daarbij is er nood aan technologische uitrusting, schoolleiderschap, samenwerking en oog voor alle leerlingen. *Teacher Design Teams* (TDTs) kunnen een evidentie worden.

Technologische uitrusting en thuissituatie

Afstandsonderwijs waarbij zo goed als alles digitaal verloopt, lukt maar als leerlingen over een computer en internet beschikken en als de thuissituatie zelfstudie mogelijk maakt. Je kunt niet verwachten dat alle kinderen van eenzelfde gezin digitaal les volgen op de momenten dat de leraren dat aangeven. Ook ouders hebben telewerk. Sommige jongeren maken 's nachts hun huiswerk, omdat het dan pas stil is in huis. Andere worden voltijds ingezet voor de zorg in het gezin of doen een job. Afstandslernen mag de stress voor de school niet verhogen, de kloof tussen de *haves* en de *have-nots* niet vergroten. We willen dat afstandslernen fair gebeurt. Zolang digitalisering niet gedemocratiseerd is, probeer je zo snel mogelijk te achterhalen wie thuis niet over de nodige digitale middelen beschikt om samen een oplossing op maat te bedenken.

We zijn een diverse school met een divers verhaal. Van onbezorgdheid als randvoorwaarde om te kunnen leren, is bij te veel leerlingen geen sprake. Onze leerlingen wonen vaak in wijken die laag scoren op de welzijnsindex en hoog op nood aan ondersteuning. Sommige leerlingen kampen met zorgen die voor velen onbekend zijn. Onveilige woonomstandigheden, armoede en complexe thuissituaties zijn hun niet vreemd. Sommigen hebben geen laptop, geen wifi. Het heeft van het schoolteam veel gevraagd om alle leerlingen te bereiken en te ondersteunen. DigitalForYouth bezorgde computers. Sommige leerlingen zijn niet zo ICT-vaardig. Ook na de lockdown blijft de diversiteit op school en gaan sommige leraren om de twee dagen naar leerlingen. In tijden van social distancing is nabijheid cruciaal. Daar hebben we hard op ingezet.

*Directeur Katleen Immesoete,
HTI Sint-Antonius, Gent*

Probeer te komen tot een goede mix van online en offline materiaal dat het leren van leerlingen maximaal kan ondersteunen.

Prioriteren

Welke doelen selecteer je voor het leren op afstand? Wat is zinvol, als je minder tijd hebt? Bij pre-teaching was het bepalen van essentiële doelen een item. Leraren bekeken het leerplan met een vernieuwde blik. Daarbij bood de pedagogische begeleiding snel en ontwikkelingsgericht ondersteuning, onder andere via de themapagina pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/afstandslernen.

Bepalen welke nieuwe leerinhouden aan bod komen, gebeurt het best in nauwe samenwerking binnen het team: de individuele leraar, de vakgroep, de klassenraad en de directeur. Zo kom je tot een evenwichtig en haalbaar geheel van leerplandoelstellingen en eraan verbonden opdrachten. Leraren realiseren zich dat niet alles meer kan en dat dat nu niet voor iedereen nog hoeft. Vertrekpunt voor die analyse is het leerplan, niet het handboek.

Online les en draagkracht

Als bijna alles online gebeurt, wat dan? Het volstaat niet om links door te sturen of een PowerPointpresentatie af te lezen. De scholen hebben gestretcht, geprobeerd, opnieuw geprobeerd en zijn tot een goede praktijk gekomen. De school voorziet in een beperkt aantal uren opgenomen lesmateriaal en live instructies op een digitaal platform. De leerlingen kunnen zo de instructie filmpjes op eigen tempo bekijken, herbekijken en dat wanneer het hun past. Ze plannen zelf wanneer ze leerstof verwerken. Dat deden ze voor de coronaperiode ook al. Je bent niet verplicht om (instructie)video's op te nemen. Je kunt op veel manieren instructies geven. Streef naar een goede mix van online en offline materiaal dat het le-

ren van leerlingen maximaal kan ondersteunen. Wees realistisch in wat je verwacht. Digitaal leren is nieuw voor velen. Houd er rekening mee dat leerlingen ook nood hebben aan pauzes tussen verschillende blokken. Niet alles hoeft digitaal te gebeuren. Voorzie ook in voldoende niet-digitale opdrachten, zodat de leerlingen niet (de hele tijd) achter het scherm hoeven te zitten.

Er zijn leraren die de klassituatie willen nabootsen. Ze nemen vooraf instructiefilmpjes met nieuwe leerstof op en gebruiken daarbij een *green screen*. Daarop laat je beelden zien, terwijl je ervoor staat. Voor vakken waarin je met kaarten werkt, is dat handig. Je kunt leerlingen bij de les betrekken via Nearpod of aan de hand van subgroepopdrachten via *breakout rooms* in Zoom. Als de technologie mee wil, duurt een online les echt 50 minuten en is klasmanagement geen probleem.

Ik begin de online les met het bespreken van de leerdoelen en de succescriteria. Het schept duidelijkheid en zelfvertrouwen bij de leerlingen. Ik geef hun met de handraise-functie beurten, om te controleren of ze begrijpen wat van hen verwacht wordt. Dat gebeurt lukraak, zo blijven alle leerlingen actief betrokken.

Griet

Structuur en regelmaat

De schoolbel en andere rituelen die het brein van jongeren elke ochtend op een kier zetten, ontbreken bij het afstandsleren. Structuur, regelmaat en communicatie zijn daarom belangrijk. Maak als leraar in afspraak met de klassenraad een planning op. Dat betekent niet dat je zeven online sessies voor een dag aanbiedt, dat is te vermoeiend, zowel voor de leerlingen als voor de leraar. Houd het aantal beperkt. Maak lespakketten op basis van de planning. Die lespakketten bevatten alle relevante info die leerlingen nodig hebben voor de opdracht (pagina's in het handboek, presentatie, eigen lesmateriaal, video, oefeningen ...). Zorg ervoor dat de jongeren hun weg in de tools

niet verliezen, overdrijf niet in het (les)materiaal. Afstandsonderwijs is een marathon, geen sprint. Bouw voldoende flexibiliteit in die rekening houdt met de diverse (thuis)situatie. De school wijst voor elke klasgroep een coördinator aan die waakt over de globale taakbelasting en gelijke kansen voor alle leerlingen. Dat kan de klasleraar zijn. Bied wel extra materiaal aan voor leerlingen die daar behoefte of nood aan hebben.

Ook als leraar heb je bij afstandsleren zelfzorg en mentale rust nodig om voor de leerlingen te kunnen zorgen. Misschien is het ogenblik aangebroken om meer in te zetten op een vorm van *slow education*, waarbij de leerlingen de tijd krijgen om zich met het leren te verbinden.

Communicatie

Maak bij opdrachten duidelijke afspraken over de timing, zowel over het indienen als over wanneer leerlingen feedback mogen ontvangen. Maak duidelijk hoe en met wie ze contact kunnen opnemen in geval van vragen. Je kunt op vaste momenten stand-by zijn of een live klasgesprek voeren waarbij ruimte is voor vragen over de leerstof. Live sessies maken peer-to-peer-effect tussen leerlingen soms mogelijk. Ze kunnen ook elkaar feedback geven, bijvoorbeeld in de tool Peergrade. Veel leraren vragen feedback aan hun leerlingen over het online lesgeven. Sommigen gebruiken daarbij jotform. Leraren hebben veel geleerd op het vlak van technische innovatie. Velen hebben hun opvattingen over leren bijgesteld om effect bij de jongeren te hebben. Ze prioriteren leerlinggericht, differentiëren, coachen meer. Scholen willen alle leerlingengroepen bereiken. Leerlingen uit OKAN (onthaalklassen voor anderstalige nieuwkomers) zijn daarbij een kwetsbare groep. Leerlingen met veel praktische vakken krijgen we moeilijker mee met online onderwijs. Toch zagen we leerling-kappers thuis aan het werk.

Scholen kunnen op heel verschillende manieren invulling geven aan de regeling voor afstandsleren, afhankelijk van de pedagogische keuzes die ze maken, de context van de school, de leerlingengroepen ...

Scholen kunnen een beroep doen op een pedagogische reserve van initiatieven en organisaties voor onder meer gratis online bijles en huiswerkbegeleiding aan kansarme leerlingen. Ook medeleerlingen of jongeren uit hogere jaren kunnen online bijles geven. Waarom ook niet leraren in opleiding daarbij betrekken?

Preteaching – herhalen – denken en doen

Veel heeft bij preteaching of aanlooplessen met voorkennis te maken. We hebben verschillende soorten geheugens. Aan de ene kant heb je het sensorische geheugen: wat er zonet gezegd is, onthoud je. Aan de andere kant heb je het langetermijngeheugen. Daartussen zit het werkgeheugen. Leren is kennis van het sensorische geheugen over de flessenhals van het werkgeheugen naar het langetermijngeheugen brengen. Dat lukt omdat je iets herkent. Je spreekt de voorkennis aan. Als je als leraar bij preteaching te veel informatie geeft, komt die niet door de flessenhals. Daarom is selecteren essentieel. Scholen die al vertrouwd zijn met *Flipped Learning* weten dat maar al te goed. Je hebt bij preteaching het best al zicht op de individuele leerling, zodat je er feedback en vervolgstappen aan kunt koppelen.

Maak bij opdrachten duidelijke afspraken over de timing.

Tijdens het instructiefilmpje dat ik met Edpuzzle maak, beantwoorden leerlingen vragen, voor ze verder kunnen kijken. Ik zie hun antwoorden en ontdek zo snel of er bijvoorbeeld misconcepties zijn bij leerlingen. Ik kan daar dan gericht feedback op geven.

Juliette

Herhalen en denken zijn belangrijke stappen. Herhalen maakt de beweging mogelijk tussen het werkgeheugen en het langetermijngeheugen. Digitale tools als Socrative, Kahoot, Bookwidgets .... zijn interessant om leerstof in te oefenen en te herhalen. Bij afstandsleren komt het bewust verwerken van kennis ook aan bod. Leerlingen doen er dingen mee waarbij ze zelf nadenken over de leerstof, wat beter werkt dan samenvatten. Het maakt het leren zichtbaar.

De digitale middelen helpen ook bij het monitoren. Ze geven informatie over het kunnen van de leerlingen. Dan kun je gericht feedback en ondersteuning geven, individueel bijsturen.

Beschikbaar zijn voor de leerlingen

Het is fijn als leerlingen in contact kunnen blijven met de leraar. De leraar is in die uitzonderlijke situatie een belangrijk ankerpunt. Om het gebrek aan sociaal contact met vrienden te compenseren, kun je een 'babbellende' houden: een videochat waarin leerlingen bijpraten met hun vrienden. De leraar krijgt zo een beeld over hoe het met zijn leerlingen gaat. Sociale verbondenheid is goed voor de mentale gezondheid en voor de schoolresultaten. Ook humor doet wonderen. In meer dan een videosessie vroeg een deelnemer in de voorbije maanden: 'Wie vertelt een grap?' Al lachend komen mensen dicht bij elkaar. Ook via Facebook, (video)chat, Smartschool Live, telefoon ... kunnen leraren met hun leerlingen contact houden. Dat contact doet jongeren én leraren deugd. Dat zie je aan de hashtag #Iloveyourjob.

Ik organiseer twee keer per week een Smart-school Live met de leerlingen van mijn klas. Elke week kunnen ze zich inschrijven en als ik ook maar één minuut te laat de uitnodiging voor de Live verstuur, heb ik al een paar berichtjes. Ze hebben er zoveel nood aan. Laat ons dat element van nabijheid niet uit het oog verliezen.

Wouter Slabbinck (Facebook, 11 mei 2020)

Met doelgerichte opdrachten en producten kunnen de school en de leerlingen zich verbinden met de maatschappij. De zelfgemaakte kaartjes en spatmaskers waren in de coronacrisis voor de mensen uit de buurt een hart onder de riem.

Blijven motiveren

Veel leerlingen blijven bij het leren op afstand gepassioneerd, maar zelfs met alle technologie blijkt het niet eenvoudig hen bij de les te houden. Een tip voor studenten van het hoger onderwijs werkt misschien ook voor leerlingen van het secundair onderwijs: bekijk afstandslessen op anderhalve snelheid. Dat scheelt in motivatie en tijd. Een aangepaste didactiek, aangepaste tools en werkvormen motiveren ook. Zorg voor voldoende afwisseling. Zoek naar interactieve startactiviteiten die online werken: een alfabetrace, een quiz met een leerling als quizmaster ...

Nadenken over evalueren

Noodgedwongen stonden we stil bij een paar evidenties. Op vele plaatsen maakten ze een fundamentele denkoefening over evaluaties. Het is goed om verder te kijken dan wat we altijd al hebben gedaan. Misschien zijn grote eindtoet-

sen niet even geschikt voor alle leeftijdsgroepen. We geven meermaals per jaar drie weken lestijd op voor die proefwerken, terwijl we in die tijd ook onderwijs kunnen blijven geven en inzetten op evaluatie in de loop van het schooljaar. Nog meer dan vroeger zullen scholen inzetten op alternatieve evaluatievormen en permanente evaluatie met gepersonaliseerde feedback. Proefwerken zullen er anders uitzien.

Bij preteaching is selecteren essentieel.

Opwaardering is het nieuwe normaal

De coronacrisis heeft het onderwijs veranderd en het beroep van leraar opgewaardeerd. De leraar maakt ook bij het leren op afstand het verschil. Ouders hebben dat maar al te goed ervaren. Ook de jongeren denken na over het onderwijs. Net als de lerarenopleidingen. Schoolleiders zullen beslissingen op lange termijn nemen. Vraag is hoe het afstandsleren in dit nieuwe schooljaar een verlengstuk krijgt. Zullen ze de krachtige delen ervan als aanvulling op het contactonderwijs implementeren?

Leen Pil

leen.pil@katholiekonderwijs.vlaanderen

Pedagogisch begeleider

Dienst Curriculum & vorming

Marleen Lippens

marleen.lippens@katholiekonderwijs.vlaanderen

Pedagogisch begeleider

Dienst Curriculum & vorming

BRONNEN

pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/afstandsleren.

De Becker, K., *Achter de feiten*, Radio 1, "Never waste a good crisis"

De Bruyckere, P. en Smits, B., *Wat kunnen scholen leren uit de coronacrisis*, webinar, 28-04-2020.

Vernieuwonderwijs, *Formatief evalueren in online onderwijs: lessen uit de praktijk*, 09-06-2020 - www.vernieuwonderwijs.nl/formatief-evalueren-in-online-onderwijs-deel1/?ml_subscriber=1441255245077288124&ml_subscriber_hash=j5d5